(15) (טז) **ויבא יעקב**, כל הסיפור הזה להודיע כי כל האמהות כוונתם להוליד בנים מיעקב לפי שהיה צדיק וטוב, לא להנאת המשגל, ורחל כשלקחה יעקב הזמן ההוא להיות עמה תמיד כי אמרה אולי באחת הפעמים חפקד ותהר ובכל פעם ופעם היתה מתפללת לאל שיתן לה הריון כמו שאמר: וישמע אליה אלהים (פסוק כב). וכן לאה כשבקשה אותו מאחותה כדי שתלד ממנו עוד התפללה לאל שיתן לה הריון באותה הביאה כי עמדה מלדת, כמו שאמר: וישמע אלהים אל לאה (פסוק יז). ומה שיצאה לאה לקראתו, מדרך המוסר [עשתה זאת לפי שיעקב לא ידע בדבר והיה הולך כדרכו לבית רחל ולא היה מדרך המוסר[58]] שתוציאנו לאה מבית אחותה אחר שנכנס שם.

(16) רמב"ן (ט) **ותרא לאה כי עמדה מלדת**, לא ידעתי מה המעשה הזה ללאה, ולמה נתנה שפחתה לבעלה והיא לא היתה עקרה שתבנה ממנה, ואין דרך הנשים להרבות נשים לבעליהן. אבל נצטרך לומר כי היו נביאות יודעות שעתיד יעקב להעמיד י"ב שבטים[99], ורצתה שיהיו לו רב הבנים ממנה או משפחתה שהיא ברשותה ולא תתגבר אחותה עליה בבנים, ולכך אמרה נתן אלהים שכרי אשר נתתי שפחתי לאישי (פסוק יח), וכן יעקב בעבור זה בא[1] אליה שיעמיד בנים רבים כי ידע כן כדברי רבותינו[2]. ויתכן[3] כי מדעתם שנתנה הארץ לזרעם, ואברהם ויצחק לא הרבו בנים היה חפץ יעקב בנשים רבות להרבות זרעו לנחול את הארץ, כי דור רביעי ישובו הנה (לעיל טו טז)[4], ולכן רצתה ליתן לו שפחתה שלא ישא נכרית.

(17) (יח) **ואם אין מתה אנכי**, אמר שמואל ארבעה חשוכין כמת סומא, ומצורע, ומי שאין לו בנים, ומי שירד מנכסיו, וכו' מי שאין לו בנים מרחל ואם אין מתה אנכי. (בב"ר עא.)

(18) ט, ז **פרו ורבו וכו'**.

(19) **בטבעה שתשוקתה להוליד עזה משל איש, ומצאנו לרחל שאמרה "הבה לי בנים, ואם אין מתה אנכי"[19]. ובזה ניחא הך דאמר רב יוסף פרק הבא על יבמתו (סה, ב), דאין נשים מצוות בפריה ורביה מהכא, "אני א-ל ש-די פרה ורבה" (בראשית לב, יא), ולא קאמר "פרו ורבו"[20]. היינו דבאדם** וחוה שברך אותם קודם החטא שלא היה לה צער לידה, היה מצות שניהם בפריה ורביה, ואמר להם "פרו ורבו" (שם א, כח). אבל לאחר החטא שהיה לה צער לידה, והיא רוב פעמים מסתכנת מזה, עד כי אמרו (בשעה שכורעת לילד קופצת) אשה ונשבעת שלא תזדקק (לבעלה, לפיכך אמרה תורה תביא קרבן — נדה לא, ב). לכן בנח[21], אף דכתיב "ויאמר להם פרו ורבו"[22], הלא כתיב קודם (שם) "ויברך את נח ואת בניו"[23], אבל נשיהם לא הזכיר, שאינם בכלל מצוה דפרו ורבו. וביעקב קאמר "פרה ורבה", וזה נכון. ובמהרש"א סנהדרין נח[24] הניח זה ב"ויש ליישב", וכוון לה[25], ודו"ק.

לא רחוק הוא לאמר הא שפטרה התורה נשים מפריה ורביה וחייבה רק אנשים[1], כי משפטי ה' ודרכיו "דרכי נועם, וכל נתיבותיה שלום"[2], ולא עמסה[3] על הישראלי מה שאין ביכולת הגוף לקבל. ומכל דבר האסור, לא מנעה התורה בסוגה ההיתר, כמו שאמרו פרק כל הבשר[4]. ומשום זה לא מצאנו מצוה להתענות רק יום אחד בשנה[5], וקודם הזהירה וחייבה לאכול[6]. וכן לא מנעה המשגל מכל בניה לבד ממשה רבינו[7], לפי שלו היה צריך לגודל מעלתו ולזהירות גופו.

ומצאנו איך היה זאת[12] לאבן פינה לאבות הקבלה[13], שפטרו מיבום מי שמתו בניו אח"כ, משום "דרכיה דרכי נועם"[14].

ואם כן[15], נשים שמסתכנות בעיבור ולידה, — ומשום זה אמרו מיתה שכיחא[16], עיין תוספות פג, ב ד"ה מיתה שכיחה[17] — לא גזרה התורה לצוות לפרות לרבות על האשה. וכן מותרת לשתות כוס עקרין, וכעובדא דיהודית דביתהו דרבי חנינא סוף הבא על יבמתו[18]. רק לקיום המין עשה

ואם אין מתה אנכי.

דאשה המבקשת בנים פעמים הוא משום דמבקשת התענוג, דטבע האשה לגדל ולהתענג בבנים ופעמים משום מוטרת לידה ומרת נקבורה, והתוכעת בנים משום תענוג רואה להתפייס בזה שאינה מרגשת לה מהבא ומצה יתירה, וכמאמר אלקנה לחנה [ע"ל א' ח'] למה תבכי הלא אנכי טוב לך מעשרה בנים, והיינו דתנן שלשי מקרים נדרים האומרת שמים ביני לביני יעשה פעולה ויפיים, אבל אם טוענת משום מוטרת לידה כו', אין עלה בפיום, וכדאי' בפ' הנע"ר [יבמות ס"ה ב'] דמיד שמבקשת מזה הטעם יולדת ויתן כמובה, והיינו שקפלה חנה ונדרה ותתה לאמתך זרע אנשים ותתני לה' כל ימי חייו, שרגזה על המצד שהשדה אלקנה שמרעשת עולם בשביל תענוג, ואינו רואי להיות כן, ומע"ה אמר לה הלא אנכי טוב לך וגו', וא"כ רואי לומר על זה התענוג, על כן נדרה שתתנהו למשכן ולא תשתעשע עמו כלל. וכן רחל אמרה דעיקר הרעש שאינה מתפייסת בהתבנו הימיה לה, הוא בשביל דאם אין אמה אנכי, וכדאי' בב"ב דקט"ז דמי שאין לו בנים כתיב ביה מיתה ומי שיש לו בנים כתיב ביה שכיבה, משום דמי שאין לו בנים, אין מי להזכיר שמו ולהעיד זכרו מן הקבר, אבל מי שיש לו בנים אינם מזכירים אותו, מע"ה כתיב ביה שכיבה, דהכי הוא כמי שמוכב והבנים מעירים אותו, והוא מלינת מוטרת לידה, כמו השוכב וקשה עליו לקום, אמנם כשאותו מקבל בידו להשען עומד עמו, כך נתן הוא המסייע להזכיר שמו האבד מן העולם:

(21) (טו) **והנה לא היו שבט הלוים כשאר השבטים**, כי מבן חדש ומעלה לא היו רק עשרים ושנים אלף, ומבן שלשים שנה כלם שמנת אלפים (להלן ד מח) והנה לא יגיעו מבן עשרים שנה ומעלה לחצי שבט מישראל הפחות שבכלם[79] ועדיין לא נשאו הארון שתהיה הקדושה מכלה בהם, וזה תמיה איך לא יהיו עבדיו וחסידיו ברוכי ה' כשאר כל העם. ואני חושב שזה חיזוק למה שאמרו רבותינו[80], כי שבטו של לוי לא היו בשעבוד מלאכת מצרים ובעבודת פרך, והנה ישראל אשר מררו המצריים את חייהם בעבודה קשה[81] כדי למעטם, היה הקב"ה מרבה אותם כנגד גזרת מצרים, כמו שאמר וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ (שמות יא יב), וכאשר נאמר עוד בגזרת אם בן הוא והמיתן אותו (שם טז) וירב העם ויעצמו מאד (שם כ), כי היה הקב"ה אומר נראה דבר מי יקום ממני או מהם, אבל שבט לוי היו פרים ורבים כדרך כל הארץ ולא עלו למעלה כשאר השבטים. ואולי היה זה מכעס הזקן עליהם, כי שמעון שהוא עכשיו מרובה באוכלוסין[82] נתמעט בכניסתו לארץ לעשרים ושנים אלף[83], ולוי שהוא שבט חסידיו לא נתמעט במגפה.

(22) שוב אחרית דבר מראשיתו, בזכון שהוא טוב מראשיתו (כלומר טוב אחרית דבר רק אם טוב הוא מראשיתו).

ובי הוה המעשה (כך מספר אלישע בן אבויה) אבויה אבי כגדולי ירושלים היה, ביום שבא לבהלי (ולמול אותו) קרא לכל גדולי ירושלים והושיבן בבית אחד ולה אליעזר ולר' יהושע לבית אחר, עד שאלקן ושתין שרין מלמחין והרקדקין ובזמן שכלו המזומנים אכלו ושתו) אמרו עד דאלין עסקין בדידהו נעסוק אנן בדידן. ישבו ונתעסקו בדברי תורה. ירדה אש מן השמים והקיפה אותן.

אמר להן אביה, בברין מה באתם לשרוף ביתי. אמרו לו חס ושלום אלא ישבין הלנו ומחדדין בדברי תורה. מחזרה לנביאים והנביאים לכתובים הזה הדברים שמחים בנחיתן מסיני. לא באש ניתנו? אמר להן הואיל וכך הוא כוחה של תורה, אם יתקיים הבן הזה, לתורה אני מפרישו. (תוס' שם, ד"ה "שובו בנים שובבים" נפ"י ירושלמי תענית פ"ב ה"א)

אבויה, אביו של אלישע מתפעל: מי שלומד תורה יכול להוריד אש משמים!! זהו כוחה של תורה!! אם כך, את הילד הזה אני מפריש לתורה.

ממשיך הירושלמי ואומר: יולפי שלא היתה כוונתו לשמים, לפיכך לא נתקיימו בו".

(23) חינוך זו אחריות עצומה. כל חיעוד של חאדם בעולמו הוא לשמור על חפקדון שחקב"ח נתן לנו, לגדל את הפקדון הזה בשאריות כוח, ולדעת את חאחריות בדוגמא שנותן חאב, ובדוגמא שנותנת חאם.

לדעת לתת לילד נשמה של תורה. לא רק חרגל טכני, לא רק את חדרך חמעשית איך צריך לקיים. נשמה — זאת אומרת שמחה של מצוות, חידור של מצוות, יופי של מצוות. לחטעים לילדים טעם של מצוות. לחראות להם מה עושים כאן, לפקוח להם את חעיניים לראות את פלאי חבריאה. כשעותלים אמונה כזו בילד — יש תקווה שהילד יגדל, וירצה בעצמו לעלות ולחתעלות בתורה. כשחזא בעצמו ירצה לחתעלות — חשגנו את מגמת החינוך. החינוך משול לחדלקת חנר בבית חבחירה. "ובחעלותך את חנרות" — עד שתחא שלחבת עולה מאליה. תאבא צריך לחדליק את חנשמה של חילד עד שחשלחבת של אחבת התורה עולה מאליה.

זריעה ובנין בחינוך הרב שלמה זלמן ריה.

ערוץ מאיר - הערוץ שלי ליהדות www.meirtv.co.il